

Τα διδάγματα του Οκτώβρη

γράφουν οι ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΜΥΡΛΗΣ* ΚΑΙ ΣΩΦΡΟΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ**

Η διατύπωση από τον Λένιν των περίφημων *Θέσεων του Απρίλη* αποτελεί σημείο καμπής όχι μόνο για τη νικηφόρα έκβαση της Οκτωβριανής Επανάστασης, αλλά και για την ίδια την ιστορία του κομμουνιστικού κινήματος. Με τις θέσεις αυτές, ο Λένιν αποδέχεται τα βασικά συμπεράσματα της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης του Τρότσκι και αφήνει οριστικά πίσω τις απόψεις –εκφρασμένες από το μενσεβικισμό και τη διεθνή σοσιαλδημοκρατία– για σταδιακή μετάβαση στο σοσιαλισμό. Οι απόψεις αυτές θα επανέλθουν μόνο μετά την οριστική νίκη της σταλινικής γραφειοκρατίας.

Το κείμενο αυτό γράφεται με αφορμή ένα αρκετά εκτεταμένο άρθρο του Βασίλη Λιόση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Τετράδια Μαρξισμού* (τεύχ. 3, άνοιξη 2017, Α' Μέρος του αφιερώματος στα 100 χρόνια από την Οκτωβριανή Επανάσταση). Πρόθεσή του περισσότερο είναι να συμβάλει στην αποκάλυψη της ιστορικής αλήθειας και κυρίως στην κατανόηση αυτού του τεράστιου γεγονότος.

Η πορεία της επανάστασης στη Ρωσία και ιδιαίτερα η Ρώσικη Επανάσταση του 1917, με τις δύο φάσεις της, τον Φλεβάρη και τον Οκτώβρη, αποτελούν το πιο συμπυκνωμένο μάθημα στρατηγικής και τακτικής που έχουν να μελετήσουν

οι επαναστάτες εδώ και έναν αιώνα. Η πορεία της επανάστασης στη Ρωσία με αποκορύφωμα την Οκτωβριανή Επανάσταση είναι από άποψη στρατηγικής και τακτικής πράγματι ένα πολυσύνθετο ζήτημα. Οι βασικοί παράγοντες που πρέπει κάποιος να έχει υπόψη του για να τη μελετήσει και να την κατανοήσει είναι:

Α) Η κοινωνική, οικονομική και πολιτική κατάσταση στην αχανή Ρωσική

* Εκπαιδευτικός

** Μεταφραστής

Αυτοκρατορία, η κοινωνική της σύνθεση και η θέση της στο παγκόσμιο καπιταλιστικό και ιμπεριαλιστικό σύστημα.

Β) Η πείρα που αποκόμισαν οι εργατικές και αγροτικές μάζες, αλλά και τα κόμματά τους, από την επανάσταση του 1905 και τη δωδεκάχρονη απολυταρχία που ακολούθησε την ήττα της.

Γ) Ο παγκόσμιος πόλεμος, που ξέσπασε το 1914, και η συνεπακόλουθη προδοσία της Β' Διεθνούς, που σημαίνει και την οριστική χρεοκοπία της, το πέρασμά της οριστικά στο στρατόπεδο της αστικής τάξης.

Δ) Οι θέσεις και η πολιτική πρακτική των πολιτικών κομμάτων και προσώπων/πρωταγωνιστών (των ναρόντικων, μενσεβίκων, μπολσεβίκων, του Πλεχάνοφ [Plekhanov], του Λένιν [Lenin], του Τρότσκι [Trotsky]), στις περιόδους πριν το 1905, από το 1905 μέχρι τον Φλεβάρη του 1917, από το Φλεβάρη μέχρι τον Οκτώβρη.

Από αυτούς τους τέσσερις, ο μόνος παράγοντας που αναλύεται κάπως στο κείμενο του Β. Λιόση είναι ο πρώτος, που αφορά την κοινωνική σύνθεση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ρωσίας (μικρό αλλά εξαιρετικά συγκεντρωμένο προλεταριάτο κ.λπ.).¹ Η στατική παρουσίαση οικονομικών και πολιτικών δεδομένων μπορεί να βοηθάει τις γνώσεις, αλλά μέχρι εκεί. Όπως έχει αποδειχτεί ιστορικά, ένας καθυστερημένος ιστορικός σχηματισμός δεν είναι μια απλή αναπαραγωγή της ανάπτυξης των προχωρημένων καπιταλιστικών χωρών ούτε ακολουθούν την εξέλιξή τους. Η εξέλιξή τους είναι πολύ πιο «σύνθετη» και γεννάει πολλές ή λίγες «ιδιομορφίες». Κατά κανόνα δίπλα στις τελευταίες κατακτήσεις της τεχνικής και της δομής της καπιταλιστικής παραγωγής και εξουσίας υπάρχουν καθυστερημένες παραγωγικές δυνάμεις και σχέσεις ή και το αντίστροφο. Αυτό δημιουργεί

μία κατάσταση ιδιαίτερη στις ταξικές σχέσεις, που συνήθως χαρακτηρίζονται από μια εκρηκτικότητα (ανεξάρτητη από τα αριθμητικά κοινωνικά δεδομένα και τη στατική κοινωνική σύνθεση και οικονομική εξέλιξη). Το ίδιο συμβαίνει στο επίπεδο της πολιτικής και των ιδεών. Όπως λέει ο Τρότσκι: «Εξαιτίας ακριβώς της ιστορικής καθυστέρησής της η Ρωσία βρέθηκε να είναι η μόνη ευρωπαϊκή χώρα όπου ο μαρξισμός, σαν θεωρία, και η σοσιαλδημοκρατία, σαν κόμμα, πέτυχαν μια δυναμική ανάπτυξη πριν από την αστική επανάσταση» (Τρότσκι, 2009). Η πορεία της παγκόσμιας επανάστασης, όπως και στη χώρα μας, επιβεβαίωσε στον α' ή στο β' βαθμό αυτή την ανάλυση.

Παρ' όλο που σε αυτό το κείμενο έχουν αμβλυνθεί ορισμένες απaráδεκτες εκφράσεις που υπήρχαν σε προηγούμενα γραπτά του ίδιου συγγραφέα, μας προξενεί ιδιαίτερη απορία, ποια μπορεί να είναι η προσφορά ενός τέτοιου άρθρου σε ένα αφιέρωμα (αρκετά αξιόλογο κατά τα άλλα) που σύμφωνα με τους σκοπούς του θέλει να δώσει μια νέα οπτική στην Οκτωβριανή Επανάσταση.

Και εξηγούμαστε: Το κείμενο του Β. Λιόση αποτελεί από την αρχή ως το τέλος μια επανάληψη όλων εκείνων των επιχειρημάτων που εφευρέθηκαν από τους «θεωρητικούς» της σταλινικής γραφειοκρατίας για να αναδείξουν τις υποτιθέμενες χαώδεις διαφορές Λένιν και Τρότσκι για την πορεία της επανάστασης στη Ρωσία και την Οκτωβριανή Επανάσταση. Θέλοντας να πλήξουν στο πρόσωπο του Τρότσκι και της Αριστερής Αντιπολίτευσης την πολιτική συνέχεια του μπολσεβίκικου κόμματος και της Οκτωβριανής Επανάστασης, παρέθεταν αποκομμένα αποσπάσματα από το έργο του Λένιν –τα περισσότερα πάνω από μια δεκαετία πριν το 1917– για να αναδείξουν την υποτιθέμενη αδιάλλακτη πάλη του ενάντια στη θεωρία της διαρκούς επανάστασης. Φυσικά, για όποιον έχει μελετήσει στοιχειωδώς την ιστορία της Οκτωβριανής Επανάστασης είναι προφανές ότι από τη Φεβρουαριανή Επανάσταση μέχρι τον

1. Για μια συνοπτική ανάλυση αυτών των τεσσάρων παραγόντων βλ. Κωνσταντίνος Σηφάκης-Γιώργος Θεοδωρίδης-Γιάννης Σμυρλής, *100 χρόνια από τον Οκτωβριανή Επανάσταση*, Μηροπούρα αρ. 29, εκδ. Εργατική Πάλη.

Οκτώβρη, οι απόψεις Λένιν και Τρότσκι όχι απλώς συνέκλιναν, αλλά και αλληλοσυμπληρώνονταν γύρω από την εφαρμογή στην πράξη της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης.

Επειδή όμως η πραγματικότητα όσο κι αν την αλλοιώσεις συνεχίζει να ενοχλεί, ανακαλύφθηκε μια μεταφυσική «ενιαιότητα» τόσο στη σκέψη του Λένιν όσο και στην τακτική των μπολσεβίκων. Το πιο επαναστατικό κόμμα –και άρα το πιο ζωντανό– που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα μέχρι σήμερα και ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης του μετατράπηκαν σε προφήτες που περίπου είχαν προβλέψει τι, πώς και πότε θα γίνει, χωρίς να αλλάξουν ποτέ ούτε ένα κόμμα από την τακτική τους.

Ζήτημα 1ο: Ο Τρότσκι δεν αντιλαμβάνόταν τον αστικοδημοκρατικό χαρακτήρα της επανάστασης

Τα βασικά χαρακτηριστικά του ρώσικου κοινωνικού σχηματισμού περιγράφονται σε ένα βαθμό από το ίδιο το άρθρο του Β. Λιόση, αν και με έναν τρόπο στατικό. Η Ρωσία ήταν μια χώρα που στο ίδιο έδαφος συνυπήρχαν ισχυρά φεουδαρχικά κατάλοιπα, μια τεράστια σε μάζα και φτωχή σε πόρους αγροτιά, οι πιο απαραίτητες τεχνικές καλλιέργειες της γης και, δίπλα σε αυτά, τεράστια εργοστάσια με εκατοντάδες και χιλιάδες εργάτες, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις ανταγωνίζονταν ή και ξεπερνούσαν τα αντίστοιχα των προοδευμένων χωρών της Δυτικής Ευρώπης ή και των ΗΠΑ.

Το εκρηκτικό μείγμα συμπλήρωνε το πολιτικό ζήτημα: Η Ρωσία κυβερνιόταν για αιώνες από την αυταρχικότερη μοναρχία, που μόλις ελάχιστα χρόνια πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση (ουσιαστικά μετά το 1905) άρχισε να παραχωρεί κάποια στοιχειώδη αστικοδημοκρατικά δικαιώματα, πάντα με το σταγονόμετρο.

Η Ρωσία δεν γνώρισε ποτέ μια αστική επανάσταση όπως η Γαλλία ή η Αγ-

γλία. Για την επικρατούσα άποψη στην τότε ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία –όπως εκφραζόταν κυρίως από τον Κάουτσκι– η επανάσταση θα εμφάνιζε μια απόλυτη γραμμικότητα, ακολουθώντας την πορεία των ευρωπαϊκών χωρών: αστική επανάσταση –εξαφάνιση των φεουδαρχικών καταλοίπων, ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, μέγιστο του προλεταριάτου–, σοσιαλιστική επανάσταση.² Με αυτή την έννοια, το καθήκον των εργατών στις χώρες, που δεν είχαν ολοκληρώσει τον αστικό τους μετασχηματισμό, θα ήταν να συμμετάσχουν ενεργά στην αστική επανάσταση, βοηθώντας την αστική τάξη να πάρει την εξουσία από τους φεουδάρχες.

Ο χαρακτήρας, λοιπόν, που θα είχε η επερχόμενη επανάσταση στη Ρωσία ήταν το βασικό ζήτημα που απασχολούσε τους επαναστατικούς κύκλους.³ Ωστόσο, η επανάσταση του 1905 έθεσε το θέμα του χαρακτήρα της πολύ πιο επιτακτικά και στο επίπεδο της πολιτικής.

2. Λανθασμένα αυτή η μηχανιστική –οικονομίστικη αντίληψη αποδίδεται στον Μαρξ.

3. Οι ναρόντικοι (Βέρα Ζασούλιτς [Vera Zasulich]) είχαν κάνει την ερώτηση (1881) στον Μαρξ για το εάν η επανάσταση στη Ρωσία μπορεί να είναι σοσιαλιστική –χωρίς να χρειαστεί να περάσει από αστικό κοινοβουλευτισμό– και για το ρόλο που μπορούσαν να παίξουν τα μίρ και οι ομπστίνες (ρώσικες αγροτικές μορφές κοινοκτημοσύνης), η απάντηση ήταν θετική υπό μια προϋπόθεση. Αυτή υπάρχει σχεδόν παρόμοια και στον πρόλογο της δεύτερης ρωσικής έκδοσης του *Μανιφέστου του Κομμουνιστικού Κόμματος* (Γενάρης 1882): «[...] Είναι αναπόφευκτη η επικείμενη κατάργηση της σύγχρονης αστικής ιδιοκτησίας. [...] Μπαίνει, λοιπόν, το ερώτημα: Μπορεί άραγε η ρωσική όμπστίνη, αυτή η σε μεγάλο πια βαθμό υπονομευμένη μορφή της παμπάλιας κοινοκτημοσύνης της γης να περάσει κατευθείαν στην ανώτερη, στην κομμουνιστική μορφή της κοινής γαιοκτησίας; Ή αντίθετα, θα πρέπει να διατρέξει πρώτα την ίδια πορεία διάλυσης που χαρακτηρίζει την ιστορική εξέλιξη της Δύσης;

Η μόνη απάντηση που μπορεί να δοθεί σήμερα σ' αυτό είναι: Αν η Ρωσική Επανάσταση αποτελέσει το σύνθημα για μια προλεταριακή επανάσταση στη Δύση, έτσι που οι δυο μαζί να συμπληρώνουν η μια την άλλη, τότε η τωρινή ρωσική κοινή ιδιοκτησία της γης μπορεί να χρησιμεύσει σαν αφετηρία για μια κομμουνιστική εξέλιξη» (Μαρξ Κ. – Ένγκελς Φ., 1988: 7-8). Ωστόσο, η θέση αυτή των Μαρξ-Ένγκελς μετά το θάνατό τους εγκαταλείφθηκε.

Αυτό το τεράστιο γεγονός, «η γενική δοκιμή για το 1917» (όπως την ονόμασε ο Λένιν), θα γίνει ταυτόχρονα και «[...] το εργαστήρι όπου διαμορφώθηκαν οι θεμελιακές ομάδες της ρωσικής πολιτικής σκέψης, κι όπου σκιαγραφήθηκαν όλες οι τάσεις και οι αποχρώσεις στο εσωτερικό του ρωσικού μαρξισμού» (Τρότσκι, 2009).

Οι τρεις θέσεις για τη Ρώσικη Επανάσταση

Αν και η επανάσταση του 1905 αποδείκνυε –πέρα όλων των άλλων– ότι η αστική τάξη στη Ρωσία δεν ήταν διατεθειμένη να διεξάγει καμιά σοβαρή σύγκρουση με τον τσαρισμό και με τους φεουδάρχες και, αντίθετα, προτιμούσε να υποτάσσεται σε αυτούς όταν ένιωθε ότι απειλείται από την αγωνιστική ανάταση των εργατικών και αγροτικών μαζών, οι θέσεις σχεδόν όλων των μαρξιστών, Ρώσων ή Ευρωπαίων, παρέμενε με λίγες ή πολλές αποχρώσεις η ίδια. Η μελλοντική ρώσικη επανάσταση υποστήριζαν θα είχε ένα χαρακτήρα αναγκαστικά και αυστηρά αστικοδημοκρατικό: κατάργηση του τσαρισμού, εγκαθίδρυση του δημοκρατικού αστικού κοινοβουλευτισμού, εξάλειψη των φεουδαρχικών υπολειμμάτων στην ύπαιθρο, μοίρασμα της γης στους αγρότες κ.ά. Όλες οι τάσεις της Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος είχαν αυτές τις απόψεις ως βασικό κορμό του προγράμματός τους. Υπήρχαν διαφορές μεταξύ τους κυρίως για το ρόλο του προλεταριάτου και των συμμάχων του, πάντοτε όμως μέσα στο πλαίσιο της αστικοδημοκρατικής επανάστασης: οι μενσεβίκοι υποστήριζαν ότι η συμμαχία έπρεπε να γίνει με τη φιλελεύθερη αστική τάξη, οι μπολσεβίκοι με τους αγρότες.

Ο Λένιν, αν και αντιλαμβάνονταν την απροθυμία και το φόβο της αστικής τάξης να συγκρουστεί με το τσαρικό καθεστώς, ακόμη και την αντίφαση ανάμεσα σε μια επανάσταση που είχε να λύσει βασικά αστικοδημοκρατικά καθήκοντα

και σε μια αστική τάξη η οποία δεν μπορούσε και δεν ήθελε να την πραγματοποιήσει, επέμενε μέχρι τις αρχές του 1917: «Οι μαρξιστές είναι απόλυτα πεπεισμένοι για τον αστικό χαρακτήρα της Ρώσικης Επανάστασης» (Λένιν, 1975: 32). Ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι προσπάθησαν να λύσουν τη γενική αντίφαση, αλλά και τη δική τους προωθώντας την προγραμματική θέση της «δημοκρατικής δικτατορίας του προλεταριάτου και της αγροτιάς».⁴

Το σύνθημα αυτό είχε αρκετές αδυναμίες. Ωστόσο, αποτέλεσε ένα χρήσιμο εργαλείο για τους μπολσεβίκους. Ήθελε να δείξει ότι η απαραίτητη αστικοδημοκρατική –ως προς τα καθήκοντά της– επανάσταση ήταν αδύνατον να πραγματοποιηθεί κάτω από την ηγεσία της αστικής τάξης στη Ρωσία. Γι' αυτό το λόγο, το προλεταριάτο και η αγροτιά έπρεπε όχι μόνο να αναλάβουν την ηγεσία της επανάστασης, αλλά να ασκήσουν και τη δικτατορία τους, ενάντια στον υποχωρητισμό των αστών. Αυτή η διαχωριστική γραμμή που τράβηξε ο Λένιν είχε

4. Στο άρθρο του Β. Λίωση παρατίθεται ένα γνωστό απόσπασμα του Λένιν από το βιβλίο του *Δύο τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας στη Δημοκρατική Επανάσταση*, στο οποίο ο Λένιν φέρεται να χαρακτηρίζει αστικό το χαρακτήρα της επανάστασης, με την κυριολεκτική έννοια της λέξης: όχι δηλαδή μόνο σε σχέση με τα καθήκοντά της, αλλά και σε σχέση με το ποια τάξη θα πάρει την εξουσία. Πρόκειται για λάθος: ο Λένιν, ενώ πράγματι μιλάει για τον «αστικό χαρακτήρα της επανάστασης», δεν μιλάει ποτέ για την «αστική εξουσία». Αυτή ήταν η μεγάλη αντίφαση της φόρμουλάς του και ταυτόχρονα η μεγάλη διαφορά της από τη θέση των μενσεβίκων. Επιπλέον, όπως είναι γνωστό, το βιβλίο αυτό είναι ίσως το πιο «ξεπερασμένο» του Λένιν. Αποτέλεσε για δεκαετίες την αγαπημένη πηγή τσιπτάτων των απανταχού σταλινικών, όχι λόγω της προσήλωσής τους στον Λένιν και στο μαρξισμό, αλλά για να τους πλήξουν και για να υποστηρίξουν τις κατοπινές τους αλχημείες για το «αστικοδημοκρατικό στάδιο», γενικά τη θεωρία των σταδίων και των λαϊκών μετώπων, δηλαδή τις πολιτικές των ταξικών συνεργασιών. Οι θέσεις του συγκεκριμένου βιβλίου θα «ακυρωθούν» πολύ σύντομα από τον ίδιο τον Λένιν. Έρχονται σε αντιπαράθεση όχι απλά με τις *Θέσεις του Απρίλη*, αλλά με την πορεία της Ρώσικης Επανάστασης και βέβαια με την αποκρατάλλωση των συμπερασμάτων της στα *Τέσσερα πρώτα Συνέδρια της 3ης Διεθνούς*, εκδ. Εργατική Πάλη.

μια πολύ μεγάλη σημασία ενάντια στη στενοκεφαλιά του μενσεβικισμού που προωθούσε την ολοκληρωτική υποταγή του προλεταριάτου στη μπουρζουαζία. Παρά όμως τη σημαντική πολιτική σημασία της, δεν απέφυγε δύο βασικά προβλήματα: α) Η ίδια η ιστορία απέδειξε ότι το προλεταριάτο (και η αγροτιά), δεν μπορούν να αναγκάσουν την αστική τάξη να προχωρήσει (ή έστω να ακολουθήσει ή ακόμα και να υποταχτεί) σε μια επανάσταση που δεν θέλει να κάνει. Αντίθετα, θα προτιμήσει να αγκαλιαστεί με τους παλιούς της εχθρούς. Αυτό αποδεικνύει και η συνωμοσία του Κερένσκι (Kerensky) με τον Κορνίλοφ (Kornilov). β) Το προλεταριάτο δεν μπορεί να ανεχτεί για πολύ να κατέχει την πολιτική εξουσία, αλλά να μην προχωρά άμεσα στην υλοποίηση του προγράμματός του, και απλά να πιέζει τη μπουρζουαζία να ολοκληρώσει πρώτα το δικό της.

Ο Πλεχάνοφ και οι μενσεβίκοι έβλεπαν την αστική επανάσταση σαν το καθήκον του προλεταριάτου σε συμμαχία με τη φιλελεύθερη αστική τάξη και κάτω από την ηγεσία της, στην οποία θα έπρεπε να παραδοθεί η εξουσία. Διαχώριζαν και μετέθεταν τη σοσιαλιστική επανάσταση για ένα απροσδιόριστο μέλλον. «Οι κοινωνικές σχέσεις της Ρω-

σίας είχαν ωριμάσει μόνο για την αστική επανάσταση. [...] Το προλεταριάτο παλεύει για να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια αστική επανάσταση. Οι αντικειμενικές ιστορικές συνθήκες καθορίζουν το μέλλον του προλεταριάτου μας να είναι μια αναπόφευκτη συνεργασία με την αστική τάξη στην πάλη εναντίον του κοινού εχθρού», υποστήριζε ο Άξελροντ (Axelrod), κύριος εκφραστής της τακτικής των μενσεβίκων στο ενωτικό συνέδριο του Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος Ρωσίας (ΣΔΕΚΡ)

Ο αστικός χαρακτήρας της Ρώσικης Επανάστασης ήταν η αφετηρία και για τις δυο βασικές τάσεις του ΣΔΕΚΡ. Η Ρωσία δεν θα μπορούσε «[...] να παρακάμψει την καπιταλιστική εξέλιξη, να ξεγλιστρήσει από τον καπιταλισμό ή να τον υπερπηδήσει από κάποιον άλλο δρόμο. [...] Γι' αυτό η αστική επανάσταση συμφέρει στον ανώτατο βαθμό στο προλεταριάτο» (Λένιν, 1975: 34-35).

Ωστόσο, η στάση του Λένιν και των μπολσεβίκων απέναντι στη φιλελεύθερη μπουρζουαζία ήταν, όπως είπαμε και παραπάνω, ένα πολύ σημαντικό και καθοριστικό σημείο που χώριζε τους επαναστάτες από τους μενσεβίκους στις γραμμές της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας.

Αυτός που συνέλαβε πιο ολοκληρωμένα τη λύση αυτής της αντίφασης ήταν ο Λέον Τρότσκι, με τη θεωρία της διαρκούς επανάστασης.⁵ Αμφισβήτησε το κυρίαρχο δόγμα του ΣΔΕΚΡ, μελέτησε τον ηγεμονικό ρόλο του εργατικού κινήματος⁶ στη Ρώσικη Επανάσταση (θέση που συμμερίζονταν ο Πάρβους [Parvus], η Ρόζα Λούξεμπουργκ [Rosa Luxemburg] και σε μερικά σημεία και ο Λένιν) και υποστήριξε ότι όλα αυτά τα αστικοδημοκρατικά ζητήματα μπορούν να λυθούν από τη σοσιαλιστική επανάσταση και δεν χρειάζονται κανένα ενδιάμεσο αστικοδημοκρατικό στάδιο, άποψη που απορρίφθηκε ομόφωνα από όλους τους μαρξιστές ως ουτοπική και τυχοδιωκτική. Η πορεία της Ρώσικης Επανάστασης και η συμπεριφορά των τάξεων και των πολιτικών δυνάμεων στα γεγονότα του 1917 επιβεβαίωσαν περίτρανα σχεδόν όλες τις βασικές θέσεις/προβλέψεις που είχε διατυπώσει ο Τρότσκι έντεκα-δώδεκα χρόνια νωρίτερα.

Η θεωρία της διαρκούς επανάστασης απέρριπτε την άποψη ότι όταν το προλεταριάτο βρισκόταν οπλισμένο και στην εξουσία θα αυτοπεριοριζόταν μόνο στα αστικοδημοκρατικά ζητήματα (όπως έγινε με τραγικά αποτελέσματα στην περίπτωση του ΕΑΜ) και δεν θα προχωρούσε και σε σοσιαλιστικά μέτρα. Έτσι, η επανάσταση θα ήταν ένα ενιαίο σύνολο: η σοσιαλιστική επανάσταση της εργατι-

κής τάξης σε συμμαχία με την αγροτιά που θα έλυσε τα όποια, μικρά ή μεγάλα, αστικοδημοκρατικά ζητήματα και όχι δύο ξεχωριστές επαναστάσεις ή στάδια.

Έτσι, οι διαφορές με τις δυο άλλες απόψεις για τη Ρώσικη Επανάσταση ήταν ξεκάθαρες: τόσο με τη φιλελευθερο-μενσεβίκικη προοπτική, όσο και με την ουσία πάνω στο ζήτημα του κοινωνικού χαρακτήρα και των καθηκόντων της «δικτατορίας» που θα γεννούσε η επανάσταση.

Υπόβαθρο για τη θεωρία της διαρκούς επανάστασης ήταν αναμφίβολα ο νόμος της άνισης και συνδυασμένης ανάπτυξης, τον οποίο διαρκώς από το 1905 ανέπτυξε και υπάρχει πλήρως διατυπωμένος στην *Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης*. Αυτός ο νόμος επέτρεψε στον Τρότσκι να ξεπεράσει την εξελικτική, γραμμική και φορμαλιστική αντίληψη της ιστορίας (και όχι να την καταργήσει όπως οι αναρχικοί ή να μείνει μόνο σ' αυτή την όψη της πραγματικότητας σαν τους ρεφορμιστές/σταλινικούς). Σε αντίθεση με αυτές τις αντιδιαλεκτικές απόψεις που αντιμετώπιζαν (και αντιμετώπιζουν) την ιστορία ως μια αυστηρή διαδοχή προκαθορισμένων σταδίων (φεουδαρχία, καπιταλισμός, αστική δημοκρατία κ.λπ.) και την κατάργηση της ιστορικής εξέλιξης από τους αναρχικούς, επεξεργάστηκε μια διαλεκτική ερμηνεία του ιστορικού γίγνεσθαι όπου ο ανισότητα του ρυθμού ανάπτυξης στις καθυστερημένες χώρες συνδυάζεται με τα αναγκαστικά άλματα στην ανάπτυξη, ενός μείγματος των αρχαϊκών και των πιο σύγχρονων μορφών σ' όλα τα επίπεδα από την παραγωγή μέχρι την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, τη συνείδηση κ.λπ. Από αυτή την ανάλυση ο Τρότσκι έβγαλε πολύ σημαντικά πολιτικά και στρατηγικά συμπεράσματα. Η συγχώνευση-συνάθροιση των πιο προχωρημένων κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών με τις πιο καθυστερημένες είναι η θεμελιώδης βάση συγχώνευσης, ενοποίησης ή συνδυασμού των δημοκρατικών με τα σοσιαλιστικά καθήκοντα σε μια διαρκή επανάσταση. Μόνο έτσι θα μπορούσε να προχωρήσει η επανά-

5. Η θεωρία της διαρκούς επανάστασης διατυπώθηκε αρχικά για την επανάσταση στη Ρωσία στο βιβλίο, *Αποτελέσματα και Προοπτικές*, το 1906 (εκδ. Λέων), με βάση τα διδάγματα του 1905. Αργότερα –μετά τη Ρώσικη Επανάσταση και την Κινέζικη Επανάσταση του 1925-27– την επεξεργάστηκε σε ολοκληρωμένη θεωρία για τη σοσιαλιστική επανάσταση την εποχή του ιμπεριαλισμού. Μερικές από τις κύριες επεξεργασίες του (μεταφρασμένες στα ελληνικά) για τη διαρκή επανάσταση βρίσκονται στα βιβλία: *Η Τρίτη Διεθνής μετά τον Λένιν*, το 1928 (εκδ. Εργατική Πάλη), *Η Διαρκής Επανάσταση*, το 1930 (εκδ. Αλλαγή), *Η Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης*, το 1931-32 (εκδ. Εργατική Πάλη), *Στην υπέρσπιση του Οκτώβρη-Ο λόγος στην Κοπενχάγη*, το 1932 (εκδ. Εργατική Πάλη), *Το Μεταβατικό Πρόγραμμα*, το 1938 (εκδ. Εργατική Πάλη), *Τρεις αντιλήψεις για τη Ρώσικη Επανάσταση*, το 1940.

6. Βλ. την εκπληκτική ανάλυση στο κεφάλαιο III, *Το προλεταριάτο και οι χωρικοί* (Τρότσκι, 2016β: 49).

σταση στις καθυστερημένες χώρες και όχι μόνο, και ακόμη να βρουν λύση και τα αστικοδημοκρατικά ζητήματα, γιατί διαφορετικά η **διαιώνισή** τους σύμφωνα με το νόμο της άνισης και συνδυασμένης ανάπτυξης, όπως αποδείχτηκε και από την ιστορία, είναι βέβαιη.⁷

Σημαντικότερο μερίδιο στη θεωρία της διαρκούς επανάστασης κατέχει και ο διεθνής παράγοντας, τον οποίο αγνοεί εντελώς ο Β. Λιόσης. Ο ταξικός συσχετισμός και η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων στη Ρωσία ήταν ένας από τους παράγοντες που θα καθόριζαν το χαρακτήρα της επανάστασης. Αυτή όμως η συζήτηση θα είχε μόνο μερική αξία αν δεν εξεταστεί το διεθνές περιβάλλον, δηλαδή η καπιταλιστική Ευρώπη, όπου όχι μόνο ο καπιταλισμός είχε πλήρως επικρατήσει, αλλά είχε οδηγηθεί και στη μεγαλύτερη μέχρι τότε κρίση του, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στα πρώτα ορατά σημεία παρακμής του. Η αγνόηση της διεθνούς κατάστασης είναι το λάθος όλων των σταλινικών: Δεν υπάρχουν αποκομμένες χώρες, αλλά μόνο οργανικά μέρη μιας παγκόσμιας οικονομίας η οποία είχε τότε περάσει στο στάδιο του ιμπεριαλισμού.

Τέλος, αν και έχει δευτερεύουσα σημασία, αντίθετα με τα όσα –χιλιοειπωμένα, είναι αλήθεια– υποστηρίζει ο Β. Λιόσης, πουθενά ο Τρότσκι δεν υποτιμά τα άλυτα αστικοδημοκρατικά ζητήματα. Αντίθετα, τονίζει ότι λόγω ακριβώς αυτών θα ξεκινήσει η επανάσταση. Ας δούμε τι λέει ο ίδιος, ήδη από το 1905, όταν συλλαμβάνει τη θεωρία της διαρκούς επανάστασης:

Η επανάστασή μας, που είναι μια αστική επανάσταση σ' ότι αφορά τα άμεσα καθήκοντα που τη γέννησαν, δεν γνωρίζει [...] καμία αστική τάξη να τεθεί επικεφα-

λής των λαϊκών μαζών [...]. Οι ίδιες οι εργατικές και αγροτικές μάζες πρέπει να αναλάβουν οι ίδιες να δημιουργήσουν [...] τους αναγκαίους πολιτικούς και οργανωτικούς όρους για το θρίαμβό τους.

(Τρότσκι, 1982: 65)

Ζήτημα 2ο: Ο Τρότσκι υποτιμούσε την αγροτιά

Το επιχείρημα αυτό είναι, αν μη τι άλλο, το πιο συχνό που συναντάμε στην προσπάθεια των σταλινικών να μειώσουν/δισαρεβλώσουν τη συμβολή του Τρότσκι στην Οκτωβριανή Επανάσταση. Σε αυτό το κομμάτι, το κείμενο του Β. Λιόσης δεν προσφέρει πραγματικά τίποτα καινούργιο. Αρκείται σε μερικές περικοπές από τον Λένιν και σε ένα δικό του ατεκμηρίωτο συμπέρασμα: «Ο Τρότσκι [...], παρά τους λεκτικούς ακροβατισμούς, υποτιμά το ρόλο της αγροτιάς. Η θέση του εμπεριέχει σεχταρισμό και βολонταρισμό» (Λιόσης, 2017: 173).

Ωστόσο, οφείλουμε να ξεκαθαρίσουμε ορισμένα πράγματα σχετικά με αυτή τη τερατώδη μυθολογία. Χρειάζεται να πούμε λίγα πράγματα για την αντιμετώπιση της αγροτιάς και του ρόλου της στη σοσιαλιστική επανάσταση από το μαρξισμό προς επενθύμιση και αποκατάσταση της αλήθειας.

α) Η πολύ μεγάλη πλειοψηφία των μαρξιστών σε Ευρώπη και Ρωσία αποδέχονταν την ανάλυση του Μαρξ σχετικά με την αγροτιά, όπως την αναλύει στην *Η 18η Μπρυμαίρ* (Μαρξ, 2005: 143-144): δηλαδή ότι είναι μια τάξη «διαιρεμένη και μικροαστική», άμορφη «σαν ένα σακί με πατάτες [...], δε δημιουργεί ανάμεσα τους καμία ενότητα [...] καμία πολιτική οργάνωση, δεν αποτελούν τάξη. Κατά συνέπεια. Είναι ανίκανοι να επιβάλουν με το όνομά τους τα ταξικά τους συμφέροντα, είτε με ένα κοινοβούλιο, είτε με μια συμβατική συνέλευση». Στο *Μανιφέστο* δεν υπάρχει κανένα αίτημα

7. Γι' αυτή την πρωτότυπη και μεγαλειώδη σύλληψη από τα πρώτα στάδια της ακόμη. Ο Ισαάκ Ντόιτσερ (Isaac Deutscher) στη βιογραφία του θα γράψει: «Συγκρινόμενος με τον πίνακα που σχεδίασε ο Τρότσκι μέσα στο κελί του φρουρίου, οι πιο διάσημες και βαθυστόχαστες πολιτικές προβλέψεις των συγχρόνων του, χωρίς να εξαιρεθεί ο Λένιν και ο Πλεχάνοφ, έμοιαζαν άτολμες και συγκεχυμένες» (Ντόιτσερ, 1970: 162).

για τους αγρότες ούτε και γενικά ασχολείται με το θέμα της αγροτιάς.

β) Ο Λένιν, σύμφωνα μ' ολόκληρη τη μαρξιστική παράδοση, δεν θεώρησε τους αγρότες ούτε για μια στιγμή σοσιαλιστικούς συμμάχους του προλεταριάτου. Αντίθετα, γι' αυτόν η δυσκολία, ή ακόμη και το ανέφικτο, της σοσιαλιστικής επανάστασης στη Ρωσία οφείλονταν σε μεγάλο βαθμό ακριβώς στην τεράστια αριθμητική υπεροχή της αγροτιάς. Αυτή την άποψη την βρίσκουμε σ' όλα του τα κείμενα και άρθρα, όλα τα χρόνια που, άμεσα ή έμμεσα, θίγουν το αγροτικό ζήτημα. Μερικά αποσπάσματα αντιπροσωπευτικά της άποψης του Λένιν: 1) Σεπτέμβριος του 1905: «Υποστηρίζουμε το κίνημα της αγροτιάς, στο μέτρο που είναι ένα δημοκρατικό επαναστατικό κίνημα. Είμαστε έτοιμοι (τώρα, άμεσα) να έρθουμε σε σύγκρουση μαζί του στο μέτρο που θα αποδειχτεί αντιδραστικό, αντιπρολεταριακό. Η ουσία ολόκληρη του μαρξισμού βρίσκεται σ' αυτό το διπλό καθήκον. [...] Υποστηρίζουμε από την αρχή μέχρι το τέλος με όλα τα μέσα, μέχρι και τη δήμευση, τον αγρότη γενικά εναντίον του γαιοκτήμονα και πιο αργότερα (και μάλιστα όχι αργότερα, αλλά ταυτόχρονα) υποστηρίζουμε το προλεταριάτο ενάντια στην αγροτιά γενικά». 2) Μάης του 1906: «Το κίνημα της αγροτιάς είναι το κίνημα μιας διαφορετικής τάξης, είναι μια πάλη όχι ενάντια στις βάσεις του καπιταλισμού, αλλά για να σαρώσει όλα τα λείψανα του φεουδαλικού συστήματος». 3) Απρίλιος του 1917: «Το αγροτικό κίνημα είναι πρόβλεψη, όχι γεγονός. Πρέπει να λογαριαστούμε με το ενδεχόμενο να δούμε την αγροτιά να ενώνεται με τη μπουρζουαζία». Για να απαντήσει παρακάτω σε αυτούς που του εκτόξευαν την ίδια κατηγορία, ότι «υποτιμούσε» δηλαδή την αγροτιά: «Είναι απαράδεκτο για το προλεταριακό κόμμα να αποθέτει τώρα τις ελπίδες του σε μια κοινότητα συμπεριφερόντων με την αγροτιά. Αγωνιζόμαστε για να περάσει η αγροτιά με το μέρος μας. Όμως, αυτή είναι ως κάποιο βαθμό συνειδητά με το μέρος των καπιταλιστών» (Τρότσκι, 2016β: 362)

Ο Λένιν –όπως βγαίνει και από τα λίγα αποσπάσματα που παραθέσαμε– κάθε άλλο παρά θεώρησε την αγροτιά έναν σοσιαλιστικό σύμμαχο. Άλλωστε, αυτό ήταν μια βασική διαχωριστική γραμμή και του Πλεχάνοφ και ολόκληρης της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας με τους ναρότνικους. Αν ίσχυε το αντίθετο, τότε είναι βέβαιο ότι ο Λένιν δεν θα είχε τον παραμικρό λόγο να επιμένει στον αστικό χαρακτήρα της επανάστασης και να περιγράφει τη «δικτατορία των εργατών και των αγροτών» στα στενά όρια των καθαρά δημοκρατικών καθηκόντων.

γ) Ο Τρότσκι μεγάλωσε με αυτή την παράδοση (όπως και ο Λένιν), αλλά και πάλι θα κάνει τη ρήξη και θα θεωρήσει την αγροτιά σαν αποκλειστικό στήριγμα του επαναστατικού προλεταριάτου για τη διαρκή επανάσταση και το σοσιαλισμό. Όποιος δεν έχει διάφορες εμμονές ή δεν αγνοεί βασικά πράγματα, μπορεί να καταλάβει ότι ένας πυλώνας της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης –τουλάχιστο για τις καθυστερημένες χώρες– είναι η αγροτιά. Αργότερα, ο Τρότσκι –αντίθετα με τις σταλινικές διαστρεβλώσεις– θα επεξεργαστεί (όσο ίσως κανένας άλλος μαρξιστής) το θέμα ακόμη περισσότερο, έχοντας και την εμπειρία της Κινεζικής Επανάστασης του 1925-27 και γενικά των χωρών της Ανατολής (Τρότσκι, 2016α: 160) και αυτό αποτυπώνεται και στο *Μεταβατικό Πρόγραμμα* («Η συμμαχία των εργατών και των χωρικών», «Η κυβέρνηση εργατών-χωρικών», «Οι καθυστερημένες χώρες και το πρόγραμμα μεταβατικών διεκδικήσεων» στο Τρότσκι [2003]).

Τέλος, σ' ένα από τα τελευταία του κείμενα που ήδη αναφέραμε, ο Τρότσκι γράφει: «Ο μαρξισμός δεν απέδωσε ποτέ έναν χαρακτήρα απόλυτο και αμετάβλητο στην αντίληψή του για την αγροτιά ως τάξη μη σοσιαλιστική» (Τρότσκι [2009], η υπογράμμιση δική μας). Από πού βγαίνει, λοιπόν, ο ισχυρισμός ότι ο Τρότσκι «υποτιμούσε την αγροτιά»;

δ) Η Γ' Διεθνής θα ασχοληθεί με το ρόλο της αγροτιάς στην επανάσταση στη γραμμή που τον καθόρισε ο Τρότσκι, έχοντας και την εμπειρία της Οκτωβριανής Επανάστασης.

Συνοψίζοντας: Ολόκληρη η μαρξιστική παράδοση, από τον Μαρξ μέχρι τους Ρώσους μαρξιστές, θεωρούσε τον αγρότη ως μικροαστό δεμένο με την ιδιοκτησία και την ατομική ψυχολογία. Θα μπορούσε να γίνει σοσιαλιστής μόνο στο μέτρο που έπαυε, υλικά, πνευματικά ή ψυχολογικά, να είναι αγρότης. Μονάχα όταν άρχισε να επικρατεί ο σταλινισμός –κατά προσέγγιση μετά την αρρώστια και το θάνατο του Λένιν– έγινε αλλαγή της μαρξιστικής θέσης (την ονόμασαν «τροτσκιισμό») για την αγροτιά και τη φύση της συμμαχίας με τους εργάτες. Διακηρύχτηκε ότι η συμμαχία από μόνη της ήταν αρκετή εναντίον των κινδύνων της καπιταλιστικής παλινόρθωσης και το βάθρο για την πραγματοποίηση του σοσιαλισμού μέσα στο όριο της Σοβιετικής Ένωσης (θεωρία του σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα).⁸ Άποψη που κανένας μέσα στους μαρξιστές –και περισσότερο από όλους ο Λένιν– δεν συμμεριζόταν αφού δεν θεωρούσε την αγροτιά σαν ένα σοσιαλιστικό παράγοντα ανάπτυξης. Είναι πασίγνωστο ότι ο Λένιν επέμενε περισσότερο απ’ όλους τους μαρξιστές στη μαρξιστική παράδοση κληροδοτημένη από τον ίδιο τον Μαρξ: Χωρίς τη βοήθεια της επανάστασης στη Δύση, η παλινόρθωση είναι αναπότρεπτη στη Ρωσία. Και δεν έκανε λάθος –όπως γνωρίζουμε τώρα όλοι– και ακόμη ότι η πρώτη φάση της αστικής παλινόρθωσης πραγματοποιήθηκε όταν η αντεπαναστατική σταλινική γραφειοκρατία κατέλαβε τη εξουσία.

Δίνοντας μια γενική εικόνα της μαρξιστικής άποψης και της εξέλιξής της για την αγροτιά και το αγροτικό ζήτημα, μπορούμε να δούμε και να κατανοήσουμε καλύτερα το ρόλο τους στο έδαφος της Οκτωβριανής Επανάστασης:

Πρώτον: Η αγροτιά και το αγροτικό ζήτημα έπαιξαν έναν μεγάλο ρόλο στη Ρώσικη Επανάσταση. Κατ’ αρχήν γιατί οι αγρότες⁹ αποτελούσαν τη συντριπτική

πλειοψηφία του πληθυσμού της Ρώσικης Αυτοκρατορίας. Χωρίς τη συμμαχία με τους αγρότες, το προλεταριάτο θα παρέμενε μειοψηφία.

Είναι γνωστό ότι η Φεβρουαριανή Επανάσταση ξέσπασε στα μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως στην Πετρούπολη. Η συμμετοχή της υπαίθρου κατά την πρώτη περίοδο ήταν εξαιρετικά περιορισμένη, και οι πρώτες της κινήσεις αρχίζουν να γίνονται όταν η επανάσταση έχει κερδίσει. Έτσι, η συμμετοχή της αγροτιάς συνίσταται κυρίως στο ρόλο που έπαιξαν οι στρατευμένοι αγρότες. Οι αγρότες, παρέχοντας μια παθητική υποστήριξη στην Φεβρουαριανή Επανάσταση, μπαίνουν καθυστερημένα (όσο και ορμητικά) στην Οκτωβριανή Επανάσταση, ως σύμμαχοι του προλεταριάτου, για να λύσουν τα δικά τους –αστικοδημοκρατικά– ζητήματα!

Η Οκτωβριανή Επανάσταση ήταν η πάλη του προλεταριάτου εναντίον της μπουρζουαζίας για την εξουσία. Μα κείνος που έκρινε την έκβαση της πάλης σε τελευταία ανάλυση ήταν ο μουζίκος. [...] Το κόμμα διεύθυνε την εξέγερση, η κύρια κινητήρια δύναμη ήταν το προλεταριάτο, τα οπλισμένα εργατικά αποσπάσματα ήταν η γροθιά κρούσης. Μα την έκβαση της πάλης την έκρινε η δυσκολοξεσήκωτη αγροτική φρουρά.
(Τρότσκι, 2016γ: 550)

Τέτοια υποτίμηση του ρόλου της αγροτιάς!

Δεύτερον: Όσο μεγάλη κι αν ήταν η αριθμητική συμμετοχή της αγροτιάς στην επανάσταση, αυτό σε τίποτα δεν κάνει την επανάσταση «αγροτική» ή οτιδήποτε άλλο. Ποτέ, σε καμιά κοινωνική επανάσταση, η τάξη που πήρε την εξουσία δεν πραγματοποίησε την επανάσταση μόνη της. Στις αστικές επαναστάσεις (Γαλλική, Αγγλική κ.λπ.), η αστική τάξη –αδύνατη

8. Λίγα χρόνια αργότερα ανακοινώθηκε ότι είχαν πραγματοποιηθεί τα 9/10 του σοσιαλισμού!

9. Ο όρος *αγροτική τάξη* δεν είναι και τόσο σωστός, γιατί ως αγρότες λογίζονται οι ακτήμονες εργάτες γης, οι μικροκτηματίες έως και οι τσιφλικάδες. Όταν μιλάμε για το ρόλο της αγροτιάς στη Ρώσικη Επανάσταση, εννοούμε τους φτωχούς αγρότες, μικροκτηματίες και εργάτες γης.

αριθμητικά— στηρίχτηκε κυρίως πάνω στις τεράστιες μάζες του φτωχού λαού των πόλεων —τους «προγόνους» των προλετάριων— και τους αγρότες για να χτυπήσει τη φεουδαρχία. Είδαμε κιόλας πως στην Φεβρουαριανή Επανάσταση καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι εργάτες. Ο χαρακτήρας μιας επανάστασης καθορίζεται όχι από την αναλογία πληθυσμού των τάξεων που συμμετέχουν, αλλά από ποια πολιτική τάξη ηγεμονεύει, ποια δίνει το πρόγραμμα για τη διεξαγωγή της επανάστασης, αλλά και για την άσκηση της εξουσίας μετά από αυτήν.

Στην περίπτωση της καθοριστικής νίκης της επανάστασης, η εξουσία θα περάσει στα χέρια εκείνης της τάξης που θα έχει τον καθοδηγητικό ρόλο στην πάλη, δηλαδή το προλεταριάτο.[...] Το γεγονός αυτό δεν αποκλείει με κανένα τρόπο τη συμμετοχή στην κυβέρνηση των επαναστατικών εκπροσώπων των μη προλεταριακών κοινωνικών ομάδων. Μπορούν και πρέπει να είναι στην κυβέρνηση.[...] Το προλεταριάτο θα υποχρεωθεί να καλέσει στην εξουσία ηγέτες με επιρροή στη μικροαστική τάξη των πόλεων, τους διανοούμενους, την αγροτιά. Το όλο πρόβλημα συνίσταται σε αυτό ακριβώς: Ποιος θα καθορίσει το περιεχόμενο της κυβερνητικής πολιτικής.

(Τρότσκι, 2005: 81)

Τρίτον: Ο Τρότσκι κατηγορείται ότι υποστηρίζει ότι η αγροτιά λόγω της κοινωνικής της θέσης δεν μπορεί να έχει μια ανεξάρτητη πολιτική. Ε, λοιπόν, εδώ ο Τρότσκι κατηγορείται για ...μαρξισμό!

Από το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* ακόμα, ξεκαθαρίζεται ότι τα ενδιάμεσα, μικροαστικά στρώματα δεν μπορούν να έχουν μια ανεξάρτητη πολιτική και είναι αναγκασμένα να ταλαντεύονται ανάμεσα στις δύο βασικές κοινωνικές τάξεις: το προλεταριάτο και τη μπουρζουαζία.

Τι ζητάει ο μικροϊδιοκτήτης; Να κλείσουν οι μεγάλες επιχειρήσεις που του παίρνουν τη δουλειά. Τι ζητάει ο αγρότης; Να μην υπάρχουν τσιφλικάδες και τεράστιες εκτάσεις γης που ρίχνουν τις τιμές και έτσι τον πετάνε εκτός αντα-

γωνισμού. Μπορούν αυτοί οι πόθοι να γίνουν πολιτικό πρόγραμμα; Όχι. Η κοινωνία δεν πρόκειται να γυρίσει στη μικρή εμπορευματική παραγωγή. Θα προχωρήσει στις μεγάλες βιομηχανίες, στην ενοποίηση της γης σε τεράστιες εκτάσεις για την ευκολότερη καλλιέργειά της. Το αν αυτό θα φέρει μείωση του χρόνου εργασίας, πρόοδο κ.λπ., ή βάρβαρες συνθήκες εργασίας, παρασιτικό πλουτισμό και φτώχεια εξαρτάται από τη νίκη της επανάστασης ή της αντεπανάστασης.

Δεν υπήρξε και δεν θα υπάρξει ποτέ μια επανάσταση «αγροτική» ή «μικροαστική». Κι αυτό όχι από την άποψη του ποιος την πραγματοποιεί —άλλωστε οι αγροτικές εξεγέρσεις είναι μάλλον οι περισσότερες που είδε ποτέ η ανθρωπότητα— αλλά από την άποψη του τι καθεστώθ θα εγκαθιδρύσει αυτή η επανάσταση. Αυτό ισχύει ακόμα κι αν η επανάσταση έχει σαν συνθήματα —ακόμα και μερικά βασικά όπως η Ρώσικη (!)— που εκφράζουν τις αγροτικές ή μικροαστικές μάζες.

Με αυτή την έννοια, καθήκον του προλεταριάτου δεν είναι να θεωρήσει τους αγρότες (ή τα διάφορα μικροαστικά στρώματα) ως ισότιμους (από πολιτική άποψη) συμμάχους. Αλλά ως απαραίτητους μιν, εν δυνάμει δε συμμάχους. Να κερδίσει αυτά τα στρώματα, να τα αποσπάσει δηλαδή από την επιρροή της αστικής τάξης, πείθοντάς τα —και με τις απαραίτητες παραχωρήσεις— ότι μόνο με τη συμμαχία μαζί του κάτω από τη δική του ηγεμονία και το δικό του πολιτικό πρόγραμμα μπορούν τα προβλήματά τους να λυθούν.

Ζήτημα 3ο:

Οι Θέσεις του Απρίλη

ήταν μια τομή στην πολιτική των μπολσεβίκων ή μια ομαλή συνέχεια;

Επίσημα η θέση των μπολσεβίκων για «δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς» δεν άλλαξε

παρά μόνο στο συνέδριο του κόμματος τον Ιούνιο του 1917. Ο Λένιν, φτάνοντας στην Πετρούπολη από την εξορία στις 3 Απριλίου, διατυπώνει τις περίφημες *Θέσεις του Απριλίου*, με βάση τις οποίες το τιμόνι του κόμματος στράφηκε για τα καλά προς τη σοσιαλιστική επανάσταση η οποία πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο. Η διατύπωση αυτών των *θέσεων* αποτελεί αναμφισβήτητη όχι απλά μια αλλαγή τακτικής, αλλά μια τομή στο μπολσεβίκικο κόμμα: τομή γιατί επρόκειτο για θεμελιώδη αλλαγή της στρατηγικής των μπολσεβίκων, μια που το αποτέλεσμα της θα είναι η ίδια η νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης, η δημιουργία του πρώτου εργατικού κράτους στον κόσμο και το σπάσιμο της παγκόσμιας αλυσίδας «στον πιο αδύνατο κρίκο της».

Το μπολσεβίκικο κόμμα, τοποθετημένο στη διεθνοιστική άκρα Αριστερά της σοσιαλδημοκρατίας, με μέλη και αγωνιστές ατσαλωμένους από την επανάσταση του 1905 και την κατοπινή δωδεκάχρονη απολυταρχία, τις φυλακές, τις εξορίες και –το κυριότερο– με τη στρατηγική του σταθερά προσανατολισμένη στη νίκη του σοσιαλισμού, ήταν πράγματι το πιο έτοιμο να αντεπεξέλθει στα καθήκοντα που έθεσε η Ρώσικη Επανάσταση. Αυτό όμως καθόλου δεν σημαίνει ότι ήταν απολύτως έτοιμο. Η προγραμματική θέση της δημοκρατικής δικτατορίας, όπως και η θέση της Προσωρινής Κυβέρνησης, και κυρίως η στατική ερμηνεία τους από την ηγεσία του κόμματος, λόγω και της απουσίας του Λένιν –χρήσιμα εργαλεία σε κάποιο βαθμό στην περίοδο προετοιμασίας της επανάστασης– έπαιξαν ρόλο «αποπροσανατολιστικό» για το κόμμα τους πρώτους τρεις μήνες.

Η ηγεσία των μπολσεβίκων στην Πετρούπολη, κυρίως οι Στάλιν και Κάμενεφ, φλέρταραν με τη συμμετοχή στην Προσωρινή Κυβέρνηση ή ακόμα και με μια παροχή υποστήριξης στη συνέχιση της εμπλοκής της Ρωσίας στον πόλεμο. Αμέσως μετά τη νίκη της εξέγερσης του Φλεβάρη, η Κεντρική Επιτροπή των μπολσεβίκων εξέδωσε μανιφέστο που καλούσε τους εργάτες και τα εξεγερ-

μένα στρατεύματα να εκλέξουν τους αντιπροσώπους τους στην προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση. Στις 15 Μάρτη, η *Πράβντα* υπό την εποπτεία πλέον των Κάμενεφ-Στάλιν (Kamenev, Stalin) έγραφε στο κεντρικό της άρθρο ότι οι μπολσεβίκοι «θα υποστήριζαν αποφασιστικά την Προσωρινή Κυβέρνηση στο βαθμό που αυτή πολεμάει την αντίδραση και την αντεπανάσταση» (Τρότσκι, 2016β: 265).

Με μια πρώτη ματιά, αυτές οι θέσεις συνάδουν ίσως με το απόσπασμα που παραθέτει ο Β. Λιόσης για την Προσωρινή Κυβέρνηση από τις *Δύο τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας*. Ας δούμε όμως καλύτερα τι είχε πει ο Λένιν, όχι το μακρινό 1905, αλλά μόλις λίγες ημέρες πριν, με τηλεγράφημα του στις 6 Μαρτίου του 1917:

Η τακτική μας: Ολοκληρωτική δυσπιστία, καμιά υποστήριξη στη νέα κυβέρνηση.

Υποπετούμαστε ιδιαίτερα τον Κερένσκι.

Εξοπλισμός του προλεταριάτου-μόνη εγγύηση. Άμεσες εκλογές στη Δούμα της Πετρούπολης. Καμιά προσέγγιση με άλλα κόμματα».

(Τρότσκι Λ., 2016β: 267)

Κι αν στο θέμα της συμμετοχής ή όχι στην κυβέρνηση μπορεί κανείς να πει ότι η μέχρι τότε υλοποίηση της πολιτικής του κόμματος δημιουργησε κάποιες παρεξηγήσεις, ας δούμε τη στάση της ηγεσίας του κόμματος πάνω στο ζήτημα του πολέμου, ένα ζήτημα για το οποίο οι μπολσεβίκοι ήταν ίσως διεθνώς το κόμμα με την καθαρότερα διατυπωμένη αντιπολεμική θέση από την πρώτη μέρα του πολέμου. Γράφει η *Πράβντα* στις αρχές Μάρτη:

Δεν κάνουμε δικό μας το σύνθημα «κάτω ο πόλεμος». Το σύνθημά μας είναι να ασκηθεί πίεση πάνω στην Προσωρινή Κυβέρνηση για να εξαναγκαστεί να κάνει μια απόπειρα με σκοπό να παρακινήσει όλες τις εμπόλεμες πλευρές να ανοίξουν αμέσως διαπραγματεύσεις. Μα ως τότε, ο καθένας ας μείνει στο μαχητικό του πόστο. [...] Όσο ο γερμανικός στρατός θα

υπακούει στον αυτοκράτορα, ο Ρώσος στρατιώτης πρέπει να απαντάει σε κάθε σφαίρα με σφαίρα και σε κάθε οβίδα με οβίδα.

(Τρότσκι, 2016β: 265)

Τι απαντάει ο Λένιν;

Το κόμμα μας θα ατιμαζότανε για πάντα, θα αυτοκτονούσε πολιτικά αν αποδεχόταν παρόμοια απάτη. Θα προτιμούσα ακόμα και άμεσο σχίσμα με οποιονδήποτε από το κόμμα μας, παρά να ενδώσω στον σοσιαλπατριωτισμό.

(Τρότσκι, 2016β: 267)

Και τέλος, για τα κοινά σημεία σύγκλισης με τους μενσεβίκους: Εισηγείται ο Στάλιν στη συνδιάσκεψη του μπολσεβίκικου κόμματος στις αρχές του Απρίλη: «Πρέπει να προχωρήσουμε. Είναι απαραίτητο να θεμελιώσουμε τις προτάσεις μας πάνω στη γραμμή της ενοποίησης. Η ενοποίηση είναι δυνατή πάνω στη γραμμή Τσίμερβαλντ-Κιένταλ». Για να πάρει και πάλι την οργισμένη απάντηση από τον Λένιν: «Μαθαίνω ότι στη Ρωσία εκδηλώνεται μια ενοποιητική τάση. Ένωση με τους οπαδούς της Εθνικής Άμυνας είναι προδοσία του σοσιαλισμού. Σκέφτομαι πως είναι προτιμότερο να μείνω μόνος όπως ο Λίμπκνεχτ. Μόνος ενάντια σε εκατόν δέκα!».

Το σκεπτικό του Β. Λιόση καταλήγει στο ότι οι *Θέσεις του Απρίλη* ήταν βεβαίως μια στροφή τακτικής, που ναι μεν τη συνέλαβε ο Λένιν, ωστόσο βρισκόταν σε μια πλήρη συνέχεια – σχεδόν γραμμική – με την προηγούμενη πολιτική του κόμματος (!!!). Γι' αυτό το λόγο αποκρύπτει και την σφοδρή αντίδραση που συνάντησαν αυτές μέσα στο κόμμα και κυρίως στους ηγετικούς του κύκλους, τους λεγόμενους «παλιούς μπολσεβίκους». Στις 8 του Απρίλη, η *Πράβντα* σχολιάζει τη νέα τακτική του Λένιν:

Όσο για το γενικό σχήμα του συντρόφου Λένιν, μας φαίνεται απαράδεκτο στο μέτρο που παρουσιάζει σαν περαιωμένη την αστικοδημοκρατική επανάσταση και υπολογίζει σε μίαν άμεση μετατροπή της επανάστασης σε σοσιαλιστική επανάσταση.

(Τρότσκι, 2016β: 283)

Αυτή ήταν η πραγματική εικόνα της υποδοχής στο κόμμα των ρηξικέλευθων θέσεων του Λένιν.¹⁰

Ο Β. Λιόσης αποκρύπτει ή αγνοεί πλήρως αυτά τα γεγονότα, χάριν της υποτιθέμενης «ενιαιότητας» και «αιωνιότητας» της μπολσεβίκικης πολιτικής και κυρίως για να υποστηρίξει το αστικοδημοκρατικό στάδιο, υποστηρικτής του οποίου είναι μέχρι σήμερα. Ωστόσο, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι, παρ' ότι το κόμμα δυσκολεύτηκε να το «κωνέψει», οι *Θέσεις του Απρίλη* δεν αποτελούσαν μια αλλαγή πολιτικής, αλλά τη συνέχεια της γραμμής της «δημοκρατικής δικτατορίας». Σε αυτό ακριβώς το επιχείρημα επικεντρώνει ο συγγραφέας, λέγοντας:

Ο Λένιν δεν θεωρεί πως ο στόχος της επίτευξης της δημοκρατικής δικτατορίας του προλεταριάτου και της αγροτιάς ήταν λανθασμένος ή ότι δεν υλοποιήθηκε, αλλά ξεπεράστηκε από την πραγματικότητα.

Και προς επιβεβαίωση του παραθέτει το απόσπασμα του Λένιν:

Η δημοκρατική δικτατορία έχει ήδη πραγματοποιηθεί στη Ρώσικη Επανάσταση, γιατί η «διατύπωση» αυτή προβλέπει μόνο το συσχετισμό των τάξεων και όχι τον συγκεκριμένο πολιτικό θεσμό που πραγματώνει αυτό το συσχετισμό, αυτή τη συνεργασία.

(Λιόσης, 2017: 176-177)

Άρα, λοιπόν, κατά την ερμηνεία του Λένιν από τον Β. Λιόση, αυτός ήθελε να εξηγήσει στο κόμμα ότι η αστική επανάσταση έγινε (αυτό είναι σωστό) και η δημοκρατική δικτατορία όχι μόνο εγκαθιδρύθηκε, αλλά και ολοκλήρωσε το έργο της! Να ένα παράδειγμα στο οποίο έχουμε την ακατάπαυστη παράθεση τοιτάτων, αλλά τη μη κατανόηση

10. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ωστόσο ότι οι *Θέσεις του Απρίλη* βρήκαν πολύ μεγαλύτερη αποδοχή στη βάση του μπολσεβίκικου κόμματος, και κυρίως στις οργανώσεις των εργατικών συνοικιών και ιδιαίτερα του Βύμποργκ, που ήδη από την αρχή της Φεβρουαριανής Επανάστασης είχε εκφράσει πολλές διαφωνίες με τη γραμμή της κεντρικής ηγεσίας.

ούτε των βασικών συμπερασμάτων της πολιτικής.

Ο Λένιν με το παραπάνω απόσπασμα είναι εμφανές –αν κάποιος κρίνει από τη δράση κι όχι μόνο από αποκομμένες φράσεις– ότι προσπαθεί να αλλάξει την πολιτική του κόμματος, γιατί η προηγούμενη ξεπεράστηκε από τη ζωή. Θα ήταν κάποιος εντελώς αδαής από πολιτική –κι ο Λένιν σίγουρα δεν ήταν– αν υποστήριζε ότι η άθλια και προδοτική Προσωρινή Κυβέρνηση –εναντίον της οποίας ο Λένιν προειδοποιούσε «Καμιά υποστήριξη!»– αποτέλεσε το όργανο της δημοκρατικής δικτατορίας. Αλλά ακόμα πιο αδαής θα ήταν αν υποστήριζε ότι η αστική επανάσταση πρόλαβε και ολοκληρώθηκε (από την άποψη της ολοκλήρωσης των βασικών καθηκόντων της) στο διάστημα από τον Φλεβάρη μέχρι τις αρχές Απριλίου! Όλοι συμφωνούν –και ο Β. Λιόσης ακόμα περισσότερο– ότι η κινητήρια δύναμη της Οκτωβριανής Επανάστασης ήταν το αγροτικό ζήτημα. Απ’ όσο εμείς γνωρίζουμε, η διανομή της γης στους αγρότες δεν είναι σε καμιά περίπτωση σύνθημα σοσιαλιστικό αλλά αστικοδημοκρατικό! Ποια, λοιπόν, καθήκοντα επιτέλεσε η Φεβρουαριανή Επανάσταση έτσι που να θεωρηθεί ότι ο στόχος της δημοκρατικής δικτατορίας... επετεύχθη και ολοκλη-

ρώθηκε; Και αντίστροφα: Θα μπορούσε η Οκτωβριανή Επανάσταση να γίνει αν πράγματι η Φεβρουαριανή Επανάσταση είχε ολοκληρωθεί πετυχημένα: Η απάντηση είναι ξεκάθαρα όχι: όχι μόνο η επιτυχία, αλλά και η αναγκαιότητα της Οκτωβριανής, βασίζεται ακριβώς στην αδυναμία της αστικής επανάστασης να ολοκληρώσει τα αστικά καθήκοντα στη Ρωσία. Αυτή είναι η βάση της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης, αλλά ακόμη και του Λένιν και της δημοκρατικής δικτατορίας. Αυτό συνέλαβε με τη ρωμάλεα του σκέψης ο Λένιν, αυτό μάλλον δεν θα αντιληφθούν ποτέ ο Β. Λιόσης και οι όμοιοί του με τη στατική ανάγνωση της ιστορίας μέσα από τα παραμορφωτικά γυαλιά του σταλισμού.

Κλείνοντας αυτό το μέρος πρέπει να τονίσουμε το εξής: Η διατύπωση των *θέσεων του Απριλίου* ήταν αναμφισβήτητη η αποδοχή των βασικών συμπερασμάτων της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης από τη μεριά του Λένιν. Είναι αλήθεια ότι ο Λένιν δεν υιοθέτησε ποτέ ρητά τη διαρκή επανάσταση ως μια ολοκληρωμένη θεωρία. Αυτό χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από τους σταλινικούς για την ανάδειξη του υποτιθέμενου χάσματος που υπήρχε μεταξύ Λένιν και Τρότσκι. Όμως, αυτό που βοήθησε τον

Λένιν να αλλάξει τη θέση της δημοκρατικής δικτατορίας δεν ήταν η συγκυρία (άλλωστε, δεν ξαναγύρισε ποτέ στην παλιά θέση του κόμματος), αλλά η αποφασιστική συμβολή στη διαμόρφωση της σκέψης του και της στρατηγικής της σοσιαλιστικής επανάστασης που είχε η μελέτη για τον ιμπεριαλισμό στο έργο του *Ο ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού*, η βάση του οποίου είναι, ο νόμος της «άνισης και συνδυασμένης ανάπτυξης». Αυτό φαίνεται και από το αναμφισβήτητο γεγονός ότι σε όλη την κατοπινή πολιτική τόσο του Λένιν και των μπολσεβίκων όσο και της Γ' Διεθνούς, η στρατηγική της σοσιαλιστικής επανάστασης επικράτησε πλήρως· ποτέ όσο στο τιμόνι της Διεθνούς ήταν οι Λένιν-Τρότσκι δεν έγινε καμιά πολιτική-τακτική υποχώρηση προς την προγραμματική θέση της δημοκρατικής δικτατορίας. Μόνο τη δεκαετία του 1930, μετά την επικράτηση του σταλισμού, εισήχθηκαν η αντιμαρξιστική θεωρία των σταδίων και όλες οι καρικατούρες του μενσεβικισμού. Και χρειάζεται κι εδώ μια απάντηση σε αυτούς που συγκρίνουν τη θεωρία των σταδίων με την πολιτική των μπολσεβίκων πριν την επανάσταση: Δεν υπάρχει τίποτα κοινό. Η «δημοκρατική δικτατορία» ήταν μία βάση πάνω στην οποία ο Λένιν προσπάθησε να σκιαγραφήσει τη βασική, την «πιο πιθανή», όπως έλεγε, πορεία της επανάστασης. Όταν είδε ότι η ζωή πέρασε από δίπλα της, δεν δίστασε ούτε στιγμή να την εγκαταλείψει. Η εισαγωγή της αντεπαναστατικής θεωρίας των σταδίων αποτελεί ένα τεράστιο πιασμάρισμα, όχι στη δημοκρατική δικτατορία, αλλά κατευθείαν στο «μαρξισμό» της Β' Διεθνούς και στον Κάουτσκι (Kautsky).

Ζήτημα 4ο: Έχει νόημα αυτή η συζήτηση στο σήμερα;

Ο ελληνικός καπιταλισμός του 2017 βρίσκεται στο μάτι του κυκλώνα της παγκόσμιας δομικής κρίσης του καπι-

ταλιστικού συστήματος και φαίνεται να αποτελεί τον πιο αδύναμο κρίκο του, βιώνοντας και την ιδιαίτερη κρίση του, δηλαδή την χρεοκοπία του.

Επτά χρόνια μνημονιακών πολιτικών έχουν επιφέρει στην ελληνική εργατική τάξη και στα φτωχά λαϊκά στρώματα ένα τρομακτικό πλήγμα στα δικαιώματά τους, με την απώλεια περισσότερου από το μισό εισόδημά τους, απώλεια της όποιας μικρής ατομικής ιδιοκτησίας, κάθε λογής κοινωνικών, πολιτικών, συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, καθώς και μια σημαντική περιστολή –όχι τυπικά αλλά πολύ ουσιαστικά– των δημοκρατικών τους δικαιωμάτων. Αν και η μορφή της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας παραμένει –προς το παρόν– η ίδια, αποδεικνύεται μέρα με τη μέρα ότι δεν είναι παρά ένα άδειο κέλυφος, ένας κοινοβουλευτικός μανδύας. Ο ελληνικός λαός βιώνει απαντωτά κοινοβουλευτικά πραξικοπήματα –με κορυφαίο τη στάση του ΣΥΡΙΖΑ μετά το δημοψήφισμα–, βιώνει ένα παρατεταμένο καθεστώς εκτάκτου ανάγκης, υφίσταται την απώλεια λαϊκής και εθνικής κυριαρχίας, αφού οι αποφάσεις για το μέλλον και το παρόν του έρχονται απευθείας με μορφή διαταγών από τις Βρυξέλλες.

Αυτή η κατάσταση έχει ξαναοίξει σ' ένα πολύ μικρό κομμάτι της Αριστεράς τη συζήτηση περί «σταδίων», ανοιχτά ή καλυμμένα και κάτω από διάφορες μορφές, όπως του «αντιμνημονιακού μετώπου» κ.λπ. Φυσικά, πλέον δεν είναι δυνατό το φύτεμα κάποιου «αστικοδημοκρατικού» σταδίου, ούτε μπορεί να γίνει λόγος ρητά για ένα κομμάτι έστω της αστικής τάξης που θα μπορούσε να παίξει προοδευτικό ιστορικά ρόλο ή που θα μπορούσε να συμβάλει στην πραγματοποίηση του πρώτου «σταδίου» ή ακόμη και σ' ένα «αντιμνημονιακό μέτωπο». Αυτές οι γελοιότητες ανήκουν οριστικά στο παρελθόν.

Ωστόσο, η λογική των «σταδίων» επανέρχεται συνεχώς στη συζήτηση. Άλλοτε χοντροκομμένα, όπως με την κυβέρνηση της Αριστεράς που κι ένα μεγάλο κομμάτι και της άκρας Αριστεράς εναπόθεσε τις ελπίδες της, είτε με

πιο «λεπτοδοουλεμένες» φόρμουλες και συνθήματα, που αν όμως τις καθαρίσεις από τις περιττεχνες εκφράσεις καταλήγουν πάλι στο ίδιο ακριβώς σημείο.

Ο Β. Λιόσης κι ο πολιτικός του χώρος ποτέ δεν έκρυψαν ότι είναι ακριβώς υπέρ αυτής της λογικής. Με αυτή την έννοια, σε τελική ανάλυση το άρθρο του εξυπηρετεί αυτόν ακριβώς το σκοπό: Να πείσει ότι η θεωρία της διαρκούς επανάστασης, το στρατηγικό σχέδιο για τη σοσιαλιστική επανάσταση δηλαδή, είτε δεν υπήρξε είτε στην καλύτερη περίπτωση βρήκε μια σχεδόν τυχαία εφαρμογή το 1917. Κατά τ' άλλα όλα επιτρέπονται και κυρίως η λογική των «σταδίων», την οποία επιχειρεί –όχι και τόσο επιτυχημένα και πρωτότυπα– να καθαρίσει στην κολυμπήθρα του λενινισμού, παρ' όλο που τόσο ο Λένιν όσο και οι μπολσεβίκοι ποτέ δεν είχαν το παραμικρό κοινό με αυτήν τη θεωρία.

Η επαναφορά αυτών των δοκιμασμένων, αποτυχημένων και πληρωμένων πολύ σκληρά από την παγκόσμια και ελληνική εργατική τάξη θεωριών και πολιτικών γίνεται ακόμα πιο επικίνδυνη όταν ντύνεται το μανδύα του μπολσεβικισμού. Η επαναφορά της συζήτησης για τη στρατηγική της Οκτωβριανής Επανάστασης, έστω και αν έχουν περάσει 100 χρόνια, έχει μια τεράστια αξία. Η μαρξιστική ματιά στο σήμερα οφείλει να διδάσκει από τη στρατηγική της Οκτωβρι-

ανής Επανάστασης, όπως αυτή ήταν, όχι όπως παραποιήθηκε από τους σταλινικούς κοντυλοφόρους ή όπως ο καθένας θα ήθελε να είναι. Η μεταβατική πορεία προς την εργατική εξουσία και το σοσιαλισμό είναι ταυτόσημη με τη λογική της διαρκούς επανάστασης, το μεταβατικό πρόγραμμα και το ενιαίο εργατικό μέτωπο. Αυτό ήταν το δίδαγμα του κόκκινου Οκτώβρη, αυτό είναι το κλειδί της απάντησης σήμερα. Κανένας δεν πρέπει να υποτιμάει τα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι λαϊκές μάζες και οι εργαζόμενοι, προβλήματα που ίσως πριν ακόμα κάποιες δεκαετίες κάποιιοι φαντάζονταν ότι δεν θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε. Όμως, το ότι ακριβώς αυτά τα ζητήματα έφερε μπροστά στην ελληνική και ευρωπαϊκή εργατική τάξη η εξέλιξη και η βαθιά κρίση του καπιταλισμού σημαίνει ότι αυτός δεν μπόρεσε να τα λύσει. Αντίθετα, η ίδια η εξέλιξη του οδηγεί σε ένα ιστορικό πισωγύρισμα. Όσο υπάρχει αυτό το κοινωνικό σύστημα δεν θα μπορεί να κερδηθεί η λαϊκή κυριαρχία, τα δημοκρατικά δικαιώματα, οι εργατικές κατακτήσεις κ.λπ. Η λύση για όλα αυτά έγκειται στην προετοιμασία και πραγματοποίηση της ανατροπής του καπιταλισμού, και όχι στο φύτεμα κάποιων ενδιάμεσων σταδίων –ανεξάρτητα του ονόματος που παίρνουν– για να γυρίσουμε σε μια προηγούμενη, πιο ομαλή κατάσταση. **T**

b

Σηφάκης Κ. - Θεοδωρίδης Γ.-Σμυρλής Γ. (2017), *100 χρόνια από την Οκτωβριανή Επανάσταση*, Εργατική Πάλη.

Λιόσης Β. (2017), «Η αντιπαράθεση Λένιν – Τρότσκι για το χαρακτήρα της Ρώσικης Επανάστασης», *Τετράδια Μαρξισμού*, τεύχος 3, Αθήνα, ΚΨΜ.

Μαρξ Κ. - Ένγκελς Φ. (1988), *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, Σύγχρονη Εποχή.

Μαρξ Κ. (2005), *Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν Β. Ι. (1975), *Δύο τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας στη*

δημοκρατική επανάσταση, Σύγχρονη Εποχή.

Γ' Διεθνής, *Τα τέσσερα πρώτα συνέδρια* (2007), Εργατική Πάλη.

Τρότσκι Λ. (1982), *Η Διαρκής Επανάσταση*, Αλλαγή.

Τρότσκι Λ. (2003), *Η θανάσιμη αγωνία του καπιταλισμού και τα καθήκοντα της 4ης Διεθνούς (Μεταβατικό Πρόγραμμα)*, Εργατική Πάλη.

Τρότσκι Λ. (2005), *Αποτελέσματα και Προοπτικές*, Λέων.

Τρότσκι Λ. (2009), *Στάλιν* (ηλεκτρονικό αρχείο στο <https://allotriosi.wordpress.com/2009/08/10/>

trotskyrevolution/, υπό έκδοση από τις εκδόσεις Εργατική Πάλη).

Τρότσκι Λ. (2016α), *Η 3η Διεθνής μετά το Λένιν*, Εργατική Πάλη.

Τρότσκι Λ. (2016β), *Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*, τόμ. Α' Εργατική Πάλη.

Τρότσκι Λ. (2016γ), *Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*, τόμ. Β' Εργατική Πάλη.

Τρότσκι Λ. (2016δ), *Στην υπεράσπιση του Οκτώβρη – Ο λόγος στην Κοπεγχάγη*, Εργατική Πάλη.

Ντόιτσερ Ισαάκ (1970), *Ο ένοπλος προφήτης*, Oxford University Press.